

TURKSOSBİLDER

Uluslararası Türk Kültür Coğrafyasında Sosyal Bilimler Dergisi

GÖRSEL SANATLAR DERSİNDE TÜRK DESTANLARININ ÖĞRETİMİ VE ÖĞRENCİLERİN GELİŞİMLERİNE ETKİSİ

Mehmet ÖZKARTAL*

ÖZET

Eğitim, bireyin bilgi ve deneyimler ile elde ettiği kültürel, ruhsal ve sosyal olgusunu yapılandırarak elde edilen kazanımların aktarılmasını ve geliştirilmesini, bireysel açıdan ise ruh sağlığı dengeli insan yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Bütün medeni milletler kendi tarihleri konusunda, tarihlerinin nereden başladığını, hangi çağlara bölündüğünü, kimlerin kendi tarihlerine mal edilmiş olduğunu ve tarih sayfalarında yer alan insanlarını, mitleri, destan ve hikâyeleri aracılığı ile öğrenir. Bugün dünyada bir mitoloji, efsane, destan salgını sinema filmleri aracılığı ile tüm dünyada gişe rekorları kırmakta, sahte tarihi kahramanlar yaratılarak, tarihin gerçekleri gizlenmekte, toplumsal ve kültürel değer kabul edilen kahramanlar yok edilmektedir.

Türk Tarihinin ve Anadolu'nun zenginliği, sayısı bilinmeyen gerçek kahramanlarla, hikâye ve destanlarla dolu olmasıdır. Türkler tarih sahnesine çıktığından beri zengin kültürel dokusunun içinde binlerce hikâye, masal, şiir ve destanlarını barındırarak günümüze kadar daha da zenginleşerek gelmiştir.

Bu mitolojik hikâyelerin, destanların ve efsanelerin sanat eğitimi müfredat programlarında yer alması, bireyler üzerinde sanatsal duyarlılığın aktarılmasında, milli ve manevi değerler çerçevesinde ruhsal gereksinimlerinin karşılanması, milli şura, milli ve manevi değerlerini bilen, geçmişi ile geleceği arasında bağ kuran bir kişiliğe sahip olarak, ruh sağlığı açısından dengeli, zihinsel birikimlerini kendi kendine anlatıp yorumlayarak bir şeyler yapma ve yaratma olanağının sağlanabilmesi için, destanlar ile ilgili konuları içeren bir sanat eğitimi söz konusu olmalıdır. Bu bağlamda sanat eğitimi ve diğer programların içeriğinde Türk destanlarına yer verilmesi, kültürel aktarım ve alternatif uygulamalar açısından önemli olacaktır.

Kültürümüzü en canlı şekli ile yansıtan destanlarımızın korunması ve yaşatılması için bu değerlerin ilk ve ortaöğretim programlarında yer alması ile kültürel ve milli değerlere sahip çıkan, duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde önemli bir katkı yapılmış olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk Destanları, Görsel Sanatlar, Mitoloji

* Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü (e-posta: ozkartal1968@ hotmail.com)

ABSTRACT

Teaching Turkish Legends in Visual Arts Course and Its effects on Students' Learning

Education aims both to transfer and develop the individuals' achievements gained by knowledge, experience to future generations and to raise people who are mentally in good health.

All civilized nations learn when their history has begun, which eras their history has, etc., by means of their myths, legends and tales. In a legend or myth, with a great box office throughout the world, fake heroes are created, and then the realities of true history are garbled and these cultural and social values are damaged in the end.

The richness of Turkish history and Anatolia comes from the fact that it has many tales and legends. Since Turks appearance in the history of mankind, many tales, poems and legends have come until today.

It is important to for these mythological stories to be included in the curriculum of art education because they are essential for increasing individuals' sympathy of art, developing their awareness for national identity and national values, and creating new things by interpreting their mental repertoire. Therefore, including Turkish legends and tales into the curriculum of art and other programs are necessary for transferring cultural values and alternative practices.

By protecting our legends and keeping them alive, we will take an important step for bringing up sensitive individuals who advocating their national and cultural values.

Keywords: Turkish Epics, Visual Arts, Mythology

SUMMARY

Primitive man has given wide publicity to all natural phenomena such as stars in the sky, moon, sun, storm, night, daytime, trees, rivers etc. and living creatures and events which he loves or feels frightened in his life or belief. He has assimilated all natural facts in his environment to himself that threaten, disturb or force to respect whatever exists round himself and has described them as sane, very powerful persons or entities. He has shaped celestial and natural factors like animals, plants, stars, rivers, sun, moon etc. as Gods owning secret and magical powers. These cults have provided for the living communities to produce visual art works and material uses such as shaping and coloring on stone, clay, mine, ceramic and textile for the sake of conservation in the relation of culture – civilization – art. So he put them as hearing – sane Gods into their lives over these symbols that reflect their cults and presumed that they could announce their voices, plead and respond to their ambitions.

In the course of events, different cults have transformed the heroes and kings of the society in which they live into mythology by placing them into the center of their legends, epics and stories. These literary narrations have generated myths such as Ancient Egyptian Mythology, Ancient Greek Mythology, Roman Mythology, German Mythology by taking the names of the region in which they live as well.

Turkish Mythology or epics in other words reflect the heroes, past events in its history, religious and moral cults, sufferings, sorrows, joys and exuberances, existence of the nation in short all feelings and thoughts that enliven its history which have been shaped in the memory of Turkish nation. Turkish epics regard "ideal" understanding of the society on track of being a nation, commanding Asia by gaining supremacy in the person of Alp's, establishing Khanship and bringing superiority to Budun (nation) as a will of God.

The connection between God and society in the faith of Turkish Mythologies has been provided through Shamans (Envoy). The main issues taught in epics are the relations with neighboring nations, wars and freedom of the nation and the struggle of being superior to other nations. The belief in Turkish nation toward God is eternal.

Turkish World epics, with its most literal form, can be explained as a hero owning extraordinary features or life stories of a group of heroes or the narration of their adventures full of heroism. Turkish epics in hold life styles, traditions and customs and legends telling extraordinary events along with the creation of universe, human, woman and man, the birth of Turkish nation; foundation, development, downfalls, victory and defeats of various Turkish states and so on as well. Turkish epic tradition tells about daily social life since the most ancient times of Turkish Mythology and rituals being institutionalized around, animal breeding and tribe corps formed by out flowing to steppes for that reason (Çobanoğlu, 2007:57).

The most significant feature determining the identity of a person is to what nation he/she belongs. This is an element representing who he/she is in political and cultural meaning. The factors forming the culture are inevitable values of society. On the other hand, Turks have remained standing through this sound culture for centuries and it has been countered against other nations. Turks who founded many states in their five thousand years of histories, have developed with their tangible cultural elements in addition to national and moral cultural factors obtained through experiences lasting for centuries and have left these value judgements in no period.

The history consciousness in individuals is an important factor which generates national culture. The elements such as language, religion, race, law, idea, morals etc. that affect the living of a nation connect individuals to each others for centuries. It forms national union and togetherness against other nations.

Teaching national culture to the young and its transfer to next generations, upbringing them with national consciousness and self-confidence in having Turkish identity must be primary objective of all educational institutions from primary school to university. From this point of view, epics are written or verbal documents of prime importance in transferring energetic and lively events to the future in the pasts of nations. Transferring cultural and civilizational values of nations to children and forming national consciousness and national identity consciousness in child necessitate a must in benefitting from above-mentioned sources. In societies where these values do not emerge sufficiently, not only alienation but also illiberalness becomes widespread. If we want to infuse our belief system filled with morale values and cultural and spiritual quality into newly-developing generations and transform our these entities into a course of action, it would be inevitable to focus our attention on sources that fill up the area of interests of children (Miyasoğlu, 1987: 385).

Taking part of Turkish Mythology subjects in educational programmes must be seen as the first and basic condition in creating a dynamic society owning national spirit; well-informed with its history and culture and founding its future through a contemporary understanding, upbringing generations taking a lesson from the past etc.

The supports that these common cultural elements of us would make to spiritual world of thought of our children should be made subsidiary tools and materials to be used in book, toy and child education after evaluating serious educational science, child psychology and linguistics techniques (Yalçın and Aytaç, 2002:47).

This also should not be forgotten that nations owning national spirit and self-respect in art will certainly reflect their social and cultural values into their own art. This reflection will make itself clear in art, music, sculpture, ceramic, textile, architecture and literature as well. Whatever technique is taken from in the field of art, "The spirit is within us" approach should be developed and taught. If the artist is someone who loves his country and nation and is able to use his social and cultural background then the national spirit in art will rise by itself.

1- Mitoloji nedir?

Modern insanın ataları, erken dönemlerden itibaren yaşamlarında tutunacakları, güvenecekleri gizli bir varlık aramışlardır. Bunları yeraltı ve yer üstü unsurlar olarak sınıflandırdıkları hayallerine ve tabiat unsurlarına dayalı varlıkları hayatlarında yer vermişlerdir. Bu yeraltı ve yer üstü unsurları ilkel insanlar ve onları izleyenler, dünyayı, dünyadaki her şeyi mitler (efsane-hikâye) aracılığı ile Gardner'in deyişiyle "tabiat varlıkları ve olaylarına kişilik vermek suretiyle" (Özsoy, 2003) "insanlaştırmağa", daha doğrusu "kişileştirmeye" çalışmıştır. Bu arayışlar ve inançlar, gökyüzündeki yıldızlar, ay, güneş, fırtına, gece, gündüz, ağaçlar, nehirler gibi bütün tabiat olgularından, korkulan ya da çekinilen varlık ve olaylardan kaynaklanmıştır. Çevrelerinde kendilerini korkutan, düşündüren, saygı duymağa zorlayan ne varsa, bunların kendilerine benzeyen, düşünebilen, çok kudretli kişiler olarak tasvir etmiştir. Hayvanlar, bitkiler, yıldızlar, nehirler, güneş, ay gibi göksel ve tabiat unsurlarını gizli, sihirli kudretlere sahip Tanrılar olarak şekillendirmiştir. Bu inançlar zamanla görsel malzemeye dökülerek, dünyanın dört bir yanında klan halinde yaşayan topluluklarda kültür - uygarlık - sanat ilişkisinde korunma adına taş, toprak, maden, seramik ve tekstil üzerine işleme ve boyama gibi malzeme kullanımları ile görsel olarak yansıtılarak inanç sembollerini ortaya çıkarmıştır. Yaptıkları bu şekilleri, yararlı ya da yararsız olmalarına göre, bazılarını iyi, şefkatli, yardımcı, koruyucu, bazılarını da kötü, tehlikeli ve cezalandırıcı olarak görmüşlerdir. Onları; duyan-düşünebilen Tanrılar olarak yaşamlarına koymuş ve onlara seslerini duyurabileceklerini, yalvarabileceklerini, isteklerine karşılık verilebileceğini varsaymışlardır. Bunun için dualar etmiş, böylece değişik Tanrılara karşı,

tutum ve davranışlarının esaslarına göre törenler, gelenekler doğmuştur. Böylece belirli bir Tanrıya dua etmenin, ondan bazı şeyler istemenin artık yolu bulunmuştur.

Zamanla farklı inanışlar, kesin kurallar almamış toplumsal inançlar belirli bir düzene girerek, içinde yaşadıkları toplumların kahramanlarını ve krallarını efsanelere, destanlara, hikâyelerinin merkezine koyarak mitolojiye dönüştürmüştür. Bu edebi anlatımlar, toplumların yaşadıkları bölge ya da isimlerini de alarak Eski Mısır mitolojisi, eski Yunan mitolojisi, Roma mitolojisi, Cermen (German) mitolojisi, Türk mitolojisi gibi mitler meydana getirmiştir. Afşar'a (2000,s.155) göre; Tanrılar, yarı-Tanrılar ve kahramanlarla ilgili bu masallarda inanç ögesi ağır basar. Onlar simgesellikleri yanında bir inanışı da duyururlar. Yunan insanı onları inana inana uydurmuştur.

Harper Collins, (1997) "Tarihsel Gelişim İçerisinde Mitlerin Oluşumu" kitabında şöyle söylemektedir; Kültürel ve veyahut dini paradigmatik (değerler dizisi) kaymalar sonucu mitler pragmatik (yararlı-faydacı) bağlamda kendilerine yer edinebilirler: örneğin Hıristiyanlığın yükselişiyle birlikte çeşitli pagan mitolojik nesnelere Hıristiyanlaştırılması gibi. Böylece mitolojik nesnelere rasyonalizasyona uğrayabilir, yeni kültür ve veyahut dinde kendilerine bir yer bulabilirler. Ters yönde, kültürel ve dini nesnelere de mitolojik nesnelere dönüşebilir; zamanla tarihi veya edebi materyal mitolojik nitelikler kazanabilir. Mitolojinin bilinçli üretimine J. R. R. Tolkien tarafından mytopoeia ismi verilmiştir.

François-Bernard Mâche, (1992) ise; Mitler, insanlığın yaratılmasından itibaren doğaya ve onun üstünlüğüne karşı kendinde oluşturduğu inançlar doğrultusunda büyüsel ve dinsel tapınma yollarıyla meydana getirdiği, toplumsal ve kültürel ihtiyaçları karşılamak amacıyla oluşmuştur. Mitler yalnızca dünyanın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenine anlatmakla kalmaz. Kabile, şehir veya millet gibi kültürel kurumları evrensel hakikatlere bağlayarak toplumsal gelişiminin çağlar boyunca izini sürerek kültürel değişimini ortaya koyar. Tüm kültürler kendi dinleri, kahramanları, tarihleri ve benzeri unsurlarına ilişkin anlatıları barındıran kendi mitlerini zamanla geliştirmişlerdir. Barındırdıkları anlamlarının gücü itibarıyla mitlerin uzun yıllar boyunca canlı kalabilmelerinin (bazen binlerce yıl) ana sebeplerinden biride toplumlarınca geliştirilmeleridir, demektir.

Bilge Seyidoğlu, (1994, s.5) mitlerin özelliklerini şöyle sıralamıştır; Mit kutsal hikâyeyi ihtiva eder. İlkel zamanlarda meydana gelmiş bir olayı anlatır. Mit de her zaman yaratma söz konusudur. Bazı şeylerin nasıl meydana geldiğini ve oluştuğunu ele alır. Gerçekte olan şeyleri anlatır. Mitlerdeki karakterler olağanüstü varlıklardır. Mitler bu kahramanların yaratıcılıklarını onların kutsal ve olağanüstü oluşlarını açıklar. Kısaca mitler, çeşitli kutsal, olağanüstü değerleri açıklarlar. Bunlar bütün dünyayı kuran ve bugüne kadar getiren gerçek değerlerdir.

Mit ya da Efsaneler çoğunlukla "yaratılış efsaneleri ve kuruluş efsaneleri" gibi evrenin ya da yerel bölgenin ortaya çıkışını anlatma amacı taşımıştır. Efsaneler, sıklıkla doğa olaylarının ve kültürel âdetlerin açıklanması amacıyla da taşımıştır. Bazı efsaneler orijinal olarak sözel bir anlatımın ürünüken zamanla yazınsal hâle de gelmiştir. Çoğu efsanenin başlangıç noktası aynı olmasına rağmen coğrafya ve kültürel değişimlerin sonucunda farklılaşarak, toplumların kendi kültürlerinin etkileri ile de farklı anlatılar haline dönüşmüştür. Tanrıların, kahramanların ya da yerlerin isimleri değişmiş ama olayların gelişimi aynı veya benzer anlatımlarla kalmıştır.

Simpson ve Roud'a göre (2000,s.254) efsaneler konu itibarıyla Tanrıları, kahramanları ve doğaüstü varlıkları konu alan anlatılardır. Uyumlu bir sistem içerisinde düzenlenmiş ve çoğunlukla geleneksel sözlü aktarım yoluyla (ozanlar, rahipler) yayılarak canlı kalmıştır. Sıklıkla ilgili oldukları topluluğun dini veya ruhani yaşantıları ile bağıntılı olan mitler, rahipler veya hükümdarlar tarafından onaylanmıştır. Topluluktaki bu ruhani mevkilerini kaybettikleri zaman, yani topluluğun ruhani yapısıyla aralarındaki bağ koptuğunda, mitolojik niteliklerini yitirir ve folklorla ait söylenceler veya peri masalları haline gelmiştir.

Bilimsel olarak mitoloji ve din arasındaki ilişki, toplum içerisindeki dinin veya inancın sahip olduğu kavramları birer kültürel nesne olarak ruhani, psikolojik ve sembolik yönleriyle ele almasıdır. Din ve mitoloji ilişkisindeki birliktelikten doğan yanlışlık, toplulukların eski inançlardan gelen anlatılar ve içinde buldukları, yaşadıkları dini inançlarıyla, mitolojik anlatılarının karıştırılmasıdır.

Dünyanın varoluşu, Tanrısal bir yaratma eyleminin sonucudur; yapıları ve ritimleri de zamanın başlangıcında olup biten olayların ürünüdür. İnsan, durgun ve saydamsız bir dünyada yaşamaz, öte yandan dünyanın dilini çözüp deşifre ederken gizemle karşı karşıya gelmiştir (Eliade,1993,s.135).

Mitoslar günümüze değin sanatın yararlandığı bir ilham ve kültür kaynağı olmuştur. İlkçağın mitosları din adamının değil toplumsal yaşantının inançlarını ve kültürel değerlerini aktarabilen sanatçının eseridir. Sözlü ya da

yazılı edebiyat ve sanat kollarının hepsinde konu edilen ve işlendikçe değişen mitoslar, bölgelere, toplumsal değerlere, inançlara ve kültürlere bağlı olarak Tanrıların isimlerini ve özelliklerini değiştirmiştir. Mısır sanatında inanç gereğince yapılan heykeller (Ra heykeli gibi) ve tapınaklar (Piramitler) çok büyük inşa edilmiştir. Ayrıca heykellerin ve resimlerin duruşu profilden olmasına rağmen önden görünüyormuşçasına resmedilmiştir. Bunun sebebi, Tanrının insanı tekrar canlandıracağı görüşüdür. Yunan sanatı da Mısır sanatından etkilenmiştir. Heykellerini (Afrodid, Zeus, Eros vb.) inançları gereğince büyük ve anatomiyi abartarak yapmışlardır. Tanrılar ve onlara ilişkin mitler, eskiçağın sonundan Rönesans'a ve hatta XVII. yüzyıla kadar çeşitli yapıtlar, yazınsal ve sanatsal yaratılar aracılığıyla taşınmıştır (Eliade,1993,s.147).

Türk mitolojisi yapısal, düşünsel ve içerik bakımından Yunan ve diğer mitolojilerden farklı bir yere sahiptir. Türk destanlarında görülen Asya'ya buyruk olma, kağanlık kurma, Budun'a (millet) üstünlük kazandırma Tanrı'nın isteği olarak kabul edilir. Türk destanlarında bu ülkü Alp'ların şahsında yücelik kazanır (Öztürk,2000, s.34). Türk mitolojisinde Tanrılarla insanlar arasında Yunan mitlerinde olduğu gibi asla beşeri bir ilişki olmamıştır. İnsanlardan çocukları olmamış, onları aracı olarak kullanıp bir birlerine komplolar kurmamış, işlerinde insanları kullanmamıştır. Bu durum Yunan mitolojisinin kahramanlarından olan Herkül (Herakles / Hercules) ile örneklendirilebilir.

Türk mitolojisinde Tanrı, görülmeyen, sadece inanılan ve dua edilen ilahi bir güç olmuştur. O, kahramanlara gösterdiği rüyalarla (Oğuz Kağan'ın rüyası gibi) olmasını istediği şeyleri farklı bir şekilde anlatan, yol gösterici olarak gönderdiği (bozkurt gibi) yardımcı varlıklarla Türk toplumu destanlarında yer almıştır. Oğuz Kağan Destanı'nda görülen düş motifi, anlamı biraz daralmış olarak Dede Korkut Destanı'nda da vardır (Salur Kazan Han'ın düşü ve Yeğenek boyunda, Yeğenek'in gördüğü düş örnek olarak gösterilebilir). Ayrıca Türk Milletinin inancındaki Tanrı ile toplum arasındaki bağlantı Şamanlar (elçi) aracılığı ile sağlanmıştır. Destanlarda işlenen esas konular komşu milletler ile ilişkileri, savaşları ile milletin özgürlüğü ve diğer milletlere karşı üstün olma çabasıdır. Türk Milletinde Tanrı'ya olan inanç sonsuzdur. Toplumun düştüğü tüm kötü durumların, Tanrı'nın isteğinin olduğu söylenmiş, asla inanç zayıflığına ve Tanrı'ya karşı düşünce ve de sözle isyana düşülmemiştir. Tanrı'nın her daim Türk toplumunun yanında olduğu düşüncesi tüm destanlarda vurgulanmaktadır. Türk mitolojisini diğer milletlerin mitolojilerinden ayıran en büyük fark, hayal ürünü olmaktan ziyade gerçeklerden ya da gerçek olabilirlik durumundan bahsetmesidir. Türk mitolojileri, millet olarak Tanrı'nın yüceliğine, toplumun üstünlüğüne, töreye ve tabiata verilen değeri, toplumsal birliği gözler önüne sermektedir. Her millette olduğu gibi Türk milleti de ülkesinin tarihini, çeşitli efsanelerini, destanlarını, kahramanlık öykülerini, inanç sistemini, Tanrılarını, insanlarını, masallarını, söylencelerini kendi bünyesinde barındırmıştır.

2- Destan Tanımları ve Türk Destanları

Destanlar ve destansı öyküler ilkçağlardan beri dünyanın her yerinde gelenekleri sonraki kuşaklara aktarmak için yaratılmış edebi biçimlerdir. Milletleri derinden etkileyen, eski zamanlarda başından geçen tarihi ve sosyal olayları anlatan manzum edebi eserlere destan adı verildiği bilinmektedir. Bu tür edebi eserler tabii afetler (deprem, bulaşıcı hastalık, kuraklık, kıtlık, yangın vb.), göçler, savaşlar ve istilalar, halk kahramanları, devletlerin kurulması, yıkılması, inançları (o dönem toplumunca inanılan Tanrıların hikâyeleri vb.) gibi önemli toplumsal ve doğal olayların eski çağlardan beri aktarılar gelmiş, aktarılırken de hayal unsurları katılarak oluşturulmuş, süslenmiş, değiştirilmiş manzum söylenceler, anlatımlardır.

Destanlar bir milletin hafızasında yoğrula yoğrula şekillenmiş, o milletin var olmasını, kahramanlarını, tarihindeki geçmiş olaylarını, dinsel ve töresel inançlarını, elemlerini, kederlerini, sevinç ve coşkunluklarını kısaca tarihini hareketlendiren bütün duygu ve düşünce yapısını oluşturan zenginlik hazineleridir. Milletlerin millet olma yolundaki çabalarından izler taşımakla birlikte bu çabaların hatıraları ile geçmişle gelecek arasındaki zamanı canlı ve taze tutarak bağ kurmaktadır. Bu bakımdan destanlar, milletlerin geçmişlerindeki diri ve canlı olayların geleceğe aktarılmasında birinci derecede önem taşıyan yazılı veya sözlü belgelerdir.

Destan sözlüklerde, ansiklopedilerde ve çeşitli kaynaklarda bir birine yakın anlamlarla tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan bazıları şöyledir:

Türkçe Sözlükte: Tarih öncesi Tanrıça, yarı-Tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan koşuk bir kahramanlık öyküsünü ya da bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü onbir hece olan halk koşuğu.

Büyük Görsel Genel Kültür Ansiklopedisi'nde: Farsça Dastan'dan; büyük kahramanlık olaylarını nazım halinde anlatan en eski sözlü edebiyat türü, ümmet çağı Türk edebiyatında destan, öykü anlatan her esere takılan bir ad olmuş; vakayinameler, mesneviler, tarihler, yaşam öyküsü niteliğindeki eserler böylece anılmıştır.

Resimli Türk Edebiyat Tarihi'nde: Milletlerin din, fazilet ve bilhassa milli kahramanlık maceralarının manzum masallarıdır. Halk gözüyle görülmüş, halk duygusuyla duyulmuş ve halk diliyle söylenmiş tarih parçalarıdır. Umumiyetle tarihi kahramanlık vakaları için söylenen manzumlardır (Banarlı,2001).

Karaalioğlu'na (1983,s.309) göre; Destanlar bir ulusun yaşamını yakından ilgilendiren savaş göç gibi tarih ve toplum olaylarını anlatan uzun manzumelerdir. Ulusların duyuş, düşünüş, görüş ve inanışlarını tarihin çok eski çağlarında, mitoslarla destanlar yan yana ya da art arda doğar. Destanların oluşmasında söylencelerin ve söylene çağlarının büyük etkisi olur. Destanlar içinde zengin mitoloji öğeleri bulunur. Destanlar gerek tarih, gerek düşünce ve sanat bakımından büyük değerler taşırlar.

Halk şairleri, bu önemli olayları manzum olarak terennüm etmişlerdir. Bu şekilde meydana gelen destanlar, bazen yüzyıllar sonra yazıya geçirilmiştir. Aradan geçen zamanda, destanlar, yeni eklemeler yapılması, yeni semboller ve motifler ilave edilmesi suretiyle zenginleşmiş, hatta bir ölçüde değişikliğe uğramıştır. Böylece destan, bütün bir milletin ortak eseri halini almıştır. Destanda geçen olaylar, tarihi gerçeklere tam olarak uymasa bile, destan sahibi toplulukların milli mizaçları, anlayışları, tutum ve davranış özellikleri hakkında fikir sahibi olmamızı sağlamıştır. Bazı milletler ise, destanlarında tarihi gerçeklerden fazla uzaklaşmamış, onları abartmamış veya kendi lehlerine değiştirmemişlerdir. Türk destanları genellikle bu niteliktedir. Milli mizacımıza uygun olarak net, açık ve yalın ifadelerle dile getirilmiştir. Bu özellikleri ile tarihi bazı olayların aydınlatılmasında yardımcı olmuşlardır. Batur, (1998,s.309) “destanlar, bir ulusun yaşamını yakından ilgilendiren savaş, göç gibi tarihi ve toplum olaylarını anlatan uzun manzumelerdir. Ulusları duyuş, düşünüş, görüş ve inanışlarını tarihin çok eski çağlarından günümüze ulaştıran en önemli ürünler destanlardır” demektedir.

Destanlarda bir milleti millet yapan bütün unsurları bulmanın yanı sıra o çağın toplumları arasındaki kültür alışverişlerini, bu alışverişlerin sınırlarını, üstünlük veya etkileme, etkilenme durumlarını da tespit etme imkânı vardır. Bu bakımdan destanlar, milletlerin geçmişlerini aydınlatmada birinci sırada düşünülmesi gereken kaynaklardır. Milli destanlara sahip olmayan milletler, tarihsel zenginliklerinin olmaması sebebiyle medeniyet tarihinde yer alabilmek için kendilerine tarihi olaylar ve kahramanlar yaratarak yeni destanlar uydurmak zorunda kalmışlardır.

2.1- Destanların oluşumu.

a) Doğuş safhası: Bu safhada milletin hayatında iz bırakan önemli tarihi ve sosyal olaylar, bu olaylar içinde yüceltilmiş efsanevi kahramanlar görülmektedir. “Milletin ortak şuurunda ve hayal gücünde iz bırakmış bir takım olaylar içinde yüceltilmiş kahramanlar, bu olay ve kahramanlara her dönemde yeni olay ve kişiler etkilenir ve o çağın tarihi özellikleri ile benzerlikler göstermektedir” (Batur,1998,s.309).

b) Yayılma safhası: Bu safhada, söz konusu olay ve kahramanlıklar, sözlü gelenek yoluyla yayılmaktadır. Böylece bölgeden bölgeye ve nesilden nesile geçmektedir. “Olayların yeni nesillere aktarılması işi gerçekleştirilir. Sözlü olarak başlayan bu gelenek şairlerin çalgıları eşliğinde söylediği şiirler bütününe dönüşür. Tabi ki şairlerde, efsaneler zincirini kendilerince öz ve biçim yönünde yeni eklemeler yapar” (Batur,1998,s.309).

c) Derleme (yazıya geçirme) safhası: Bu safhada, sözlü gelenekte yaşayan destanı, güçlü bir şair, bir bütün hâlinde derleyip manzum olarak yazıya geçirmiştir. Çoğu zaman bu destanların kim tarafından derlendiği ve yazıya geçirildiği belli değildir (<http://www.ozgurduya.net/destanlar-t9724.html>–15.05.2008). “Bu sözlü geleneği güçlü bir şair şiirler bütünü halinde derler. Böylece destan bütünlüğünü kazanmış olur” (Batur,1998,s.309).

2.2- Destanların genel özellikleri

- 1- Anonimdir. Yazarı belli olmadan halk arasında dilden dile aktararak günümüze kadar gelmiştir.
- 2- Genellikle manzumdurlar. Az olmakla beraber nazım-nesir karışık olan destanlar da vardır. Bazıları, manzum şekilleri unutulmuş günümüze nesir hâlinde ulaşmıştır.
- 3- Olağan ve olağanüstü olaylar iç içedir.
- 4- Destan kahramanları olağanüstü özelliklere sahiptir.
- 5- Destanlar, tarihi ve sosyal olaylardan doğarlar. Bu eserlerde genellikle, yiğitlik, aşk, dostluk, ölüm ve yurt sevgisi gibi temalar işlenmiştir.

2.3- Destan çeşitleri

a) Doğal destanlar: Toplumun ortak malı olan ve birtakım olaylar sonucu kendiliğinden oluşan destanlardır. Anonim, (yazarı belli olmayan) ilkel dönemde yaşanmış olayları konu alan sözlü destan türüdür. Bu destanlar İslamiyet'in kabulünden önceki Türk Edebiyatı kategorisine aittir.

b) Yapma destanlar: Bir şairin, toplumu etkileyen herhangi bir olayı tabii destanlara benzeterek söylemesi sonucu oluşan destanlardır. Yazarı belli olan, daha yakın zamanda yazılan ve olağanüstü durumlara az yer veren bir destan türüdür.

Bütün dünya edebiyatlarında olduğu gibi Türk edebiyatının da ilk örnekleri destanlardır. Eski Türk edebiyatı nazım ve manzume şekillerinde yazılan veya söylenen ferdi, sosyal, tarihi, acıklı veya gülünç olayları aktaran, kâinatın, insanlığın, milletlerin yaradılışını, gelişimini, hayatta kalma mücadelelerini ve çeşitli olay ve nesnelere açıklayan Türk destanları da, yaradılış hikâyeleri, milletin hayatında büyük yankılar uyandırmış tarihi olayları, kahramanları ve milletin inançlarına etki eden ortak sembol ve ifadelerle zenginleştirilmiş uzun manzum hikâyelerdir. Zeki Velidi Togan, (1931,C.3,s.502), “milli destanlar, tarihi vak’aları tasvirde ziyade milletin yüksek milli duygularını in’ikas ettiren, tamamıyla ve yahut az çok tarihe müstenit bir ideal âlemi gösteren halk edebiyatı eserlerinden ibarettir” diyerek destanların millet için önemini ve değerini açıklık getirmektedir.

Destanlar, bir milletin tarihi boyunca geçirmiş olduğu ortak mücadelesini, ortak değerler ve kurallarını toplumun geçmişini ve geleceğini bize aktarmaktadır. Destanlar, tarihi olay ve kahramanları milletin istekleri, beklentileri, doğruları, değerleri ön planda tutularak idealleştirilmekte, eski hatıraları ve anlatıları da katarak tarihi gerçeklermiş gibi anlatılmaktadır. Milletlerin milli kimlikleri, ortak dünya görüşleri, beklentileri yanında kusurları ve yanlışları da destanlarına yansıtılmaktadır.

Türk dünyası destanları en yalın haliyle, olağan üstü özelliklere sahip bir kahraman veya kahramanlar grubunun hayat hikâyeleri veya kahramanlık dolu maceralarının öyküsü olarak tanımlanabilir. Türk destan geleneği, Türk mitolojisinin en eski döneminden itibaren kam ve onların kâinatı, kâinat içinde obalarının yerini ve kimliğini anlamlı kılma çabalarının ürünleri olan mitlerini, günlük ve yaşanan toplumsal hayatı ve bunların etrafında yorumlanan kurumsallaşmış ritüelleri, hayvancılıkla uğraşan ve bu nedenle bozkıra çıkışla birlikte oluşan boy birliklerini anlatmaktadır (Çobanoğlu,2007,s.57).

Türk tarihine ana hatları ile bakıldığında Türk hayatı, fetihlerle başlamış ve yeni toprakları yurt edinerek gelişmiştir. İlk Anayurt olan Orta Asya hiç bir zaman terkedilmemiştir. Türk kültürü de tarih ve coğrafyadaki değişikliğe paralel olarak çeşitlenmiş, farklı birikimlerle zenginleşerek günümüze kadar ulaşmıştır. Milli kültürümüzün büyük hazinesi olan ve geçmişteki büyük olayların, savaşlarının, kahramanlıkların şiirleşmiş şekli olan milli destanlar, tarihimizin karanlık sayfalarını ışık tutan, bir soyun geçmişini aydınlatarak geleceğine yön verebilen, sanatının ve edebiyatının tohumlarını taşımaktadır. Milli destanlar, milli hazinenin en değerli eserlerinden olup, Dede Korkut gibi yüksek bir sanatçının elinde yıllarca işlenmesi, şekillendirilmesi gerekmiştir. Şu da unutulmamalıdır ki, bir milli destanın bazen bir milletin tarihini aydınlattığı ve yaşattığı görülmüştür. Atsız, (1951,Sayı:30) Orkun dergisinde yazdığı “Türk Destanı Üzerine İncelemeler 1” adlı makalesinde şöyle demektedir. Firdevsi: “Farsça ile Acem milletini dirilttim” demekle haklıdır. Bu işin en mükemmel örneğini İran Destanı ile onu işleyip “Şehname” haline koyan Firdevsi gösterilir. Arap istilâsı ile yıkılıp bütün milli varlığını kaybeden ve hatta eski ırkı özellikleri bile kalmayan İran son devirdeki siyasi istiklalinden önce, Firdevsi’nin yarattığı “Şehname” sayesinde **manevi-ruhi istiklalini** kazanmıştı. Fars dili ve Fars milli ruhu yalnız “Şehname” sayesinde yaşadık demek pek mübalağa olmasa gerekir. Milli destanın, milli hayattaki rolünü kavrayan bazı küçük milletlerin kendilerine milli destan uydurmaya kalktıkları bile görülmüştür.

Türk destanları, kâinatın, insanın, kadının ve erkeğin yaradılışı, Türk milletinin doğuşu, çeşitli Türk devletlerinin kuruluş, gelişme, çöküşleri, zafer ve yenilgileri gibi konularla beraber yaşam şekillerini, adet ve geleneklerinin yanı sıra doğaüstü olayları anlatan efsaneleri de içinde barındırmaktadır. Türklerin 10. yüzyıldan itibaren Anadolu’ya akın etmeleri sırasında Orta Asya’dan birçok destanlar ve hikâyelerde getirilmiştir. 14. yüzyılda Akkoyunlu devletinde, Orta Asya’dan yeni gelmiş Türk boylarının anlattıkları hikâyeler tanınmayan bir yazar tarafından “Dede Korkut Masalları” olarak kaleme alınmıştır (Cemşidov,1990,s.9)

Kitab-ı Dede Korkut’un; dil bilimi, tarih, etnografya, felsefe, hukuk-devletçilik, coğrafya, psikoloji gibi bilim dalları vasıtasıyla öğrenilmesi, anlaşılması, içtimai şuurda yer tutması ve bu şekilde milli ideolojide kendi yerini alması önemlidir (Ahmedova,2000,s.21). Dede Korkut Destanı’ndan bize yansıyan, Oğuz Türkleri’nin töresi, Türk toplumunun yüksek insani değerleri, duyguları, dünya görüşü, alplikleri, devletine ve vatanına bağlılıkları gibi özellikleri anlatılmaktadır. Cemşidov, (1990,55) “Dede Korkut hikâyelerinin bütününe hâkim olan

tema, alplık ve vatan sevgisidir. Türk ülkesinde dirlik ve düzenliğin sağlanması bütün boylarda en başta gelen ülküdür. Hikâyelerde dile getirilen yüksek vatanseverlik duyguları ve onunla birlikte var olan insanlık idealleri tasvir ve terennüm olunmaktadır” diyerek destanda verilmek istenen ana fikre açıklık getirmektedir. Nisanbayev (2000,s.11) ise, “Türk halklarının misafirperverlik, edeplilik ve dürüstlük gibi özelliklerinin kaynağını arayanlar Dede Korkut Kitabı’na başvurmalıdır” demektedir.

Destanda, özellikle kahramanların mücadeleleri, güzel ve hikmetli sözler, Türklerin tarihine ait rivayetler, han ve beyler hakkında övgüler, Türk töresine ait pek çok konular işlenerek, iyilere övgü, kötülere eleştirinin yanı sıra, İslâm öncesi ve sonrasında Türklerin yaşayışını, dilini, tarihini, edebiyatını ve kültürünü içeren bilgiler verilmektedir. Ayrıca Türk toplumunun savaşları ve barışları, aile yapısıyla üstün ahlâk ve karakteri dikkati çekmektedir. Türk milletiyle özdeşleşmiş olan doğruluk, dürüstlük, sözünde durmak, vatan ve bayrak sevgisi gibi milli ve manevi değerler hikâyelerin ana temasını teşkil etmektedir.

Bugün kim tarafından ne zaman yazıya geçirildiği belli olmayan fakat yasaları, kuralları, adetleri, düşünceleri ile Oğuz dönemi toplumunun yaşantısını anlatan Dede Korkut Destanı, Türk’ün kendi kimliğini, özde ne olduğunu ve ne olması gerektiğini çözümlene açısından milli değerleri ön plana çıkartarak bizlere bilgi veren, Almanya’dan Amerika’ya, İngiltere’den İsviçre’ye, Türkiye’den Rusya’ya kadar geniş bir dairede yayılıp bütün dünya dillerine çevrilmiş eşsiz ve kıymete şayan bir eserdir.

Dede Korkut Destanı’ndan başka, Türk tarihine ışık tutan diğer önemli Türk destanlarından bazıları; Kırgızların Manas Destanı, Sakaların Alp-Er-Tunga Destanı, Hunların Oğuz Kağan Destanı, Göktürklerin Ergenekon Destanı ve Uygur Türklerinin Türeyiş Destanı’dır. Yaratılış ve Türeyiş destanları, evrenin ve insanın yaratılışını anlatırken diğer destanlarda cengâverlik, dürüstlük ve hoşgörü gibi özellikler üzerinde durulmaktadır. Bu destanlar incelendiğinde Proto-Türk toplumlarında geçerli olan dil, inanç ve sosyal yapı hakkında birçok önemli bilginin aktarıldığı görülmektedir.

Bugün, Türk destanları hakkındaki bilgimizin tam olmadığı muhakkaktır. Anadolu’da yer yer önemli destan parçalarının halk ağzında yaşamakta olduğu bilinmekle beraber, 1936 yılı ve sonrasındaki araştırmalar ile elde edilen Dede Korkut hikâyelerinin ortaya çıkarılmasıyla, yavaş yavaş unutulmuş destanların tekrar canlandırılması, Türk tarihinin, özellikle Oğuz döneminin aydınlatılması ve milli değerlerin ortaya çıkarılması açısından önem arz etmektedir.

3- Çocukların gelişiminde milli değerler yargısı ve kültür

İnsan önce kendi varlığı hakkında, sonra çevresine olan ilgi ve ilişkilerinde, tutum, davranış ve eylemlerinde birçok değerlere sahiptir. Doğuştan var olan içgüdülerin sağladığı ve çevrenin yardımı ile kazanılan bu tutum ve davranışlar zamanla yerini karşı karşıya kalınan sorunların çözümündeki tutum, davranış ve eylemlere bırakır. Değişmeyen tek gerçek insanın tutum, davranış ve eylemde bulunmasıdır. Değer, bir toplumda benimsenmiş ve yaşatılmakta olan her türlü duygu, düşünüş, davranış, kural ve kıymettir. **Değerlerin toplamı, kültürü oluşturmaktadır.** Her toplum kendi kültür değerlerini, yaşadığı toplum içinde sürdürmektedir.

Sosyolojik açıdan değerler, grubun veya toplumun, kişilerin, modellerin, amaçların ve diğer sosyo-kültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütler demektir. Değerler, bir inanç olması bakımından dünyanın belli bir kısmıyla ilgili algı, duygu ve bilgilerimizin bir bileşimidir (Güngör,1998). Değerler, kendi hayatımızda neyin doğru, neyin yanlış olduğu konusundaki inançlarımızdır. Çünkü değerler, toplum içindeki yaşantıyı şekillendirmektedir.

Sosyoloji ve sosyal psikolojide değerler ise bir toplumun kültürüdür. Bir toplumu var eden ve onu sonsuza kadar yaşatan o toplumun kültürüdür. Kültürünü koruyup geliştiremeyen toplumlar başka toplumların kültürü içinde eriyip, yok olurlar. Somut kültür; bir toplumun kullandığı kap-kacak, giyim eşyaları, her türlü alet ve teknik araçlardır. Soyut kültür ise bir toplumun başta dili, tarihi, edebiyatı, ahlakı, hukuku, sanatı, bilimi, felsefesi, dinsel anlayışı, örf ve adetleri, düğün şekilleri, yemek yeme şekilleri vb. şeylerdir. Sanat alanına ait olan müzik, resim, mimarlık, halk oyunları da soyut kültür öğelerindedir. Değerler bireylerin amaçlarına, ideallerine, düşünce biçimine ve davranışlarına rehberlik ederler (Ünal, 1981).

Bütün bunları yönlendiren ise “değerler”dir. “Değerler”, en geniş anlamı ile; her türlü amaçlar, hedefler, ilgi ve çıkarlar; idealler, ülküler, davalar, güç ve iktidar etkenleri; ün, şan, hırs, yerme, övme, saygı, saygısızlık, inanma ve inanmama, sözünde durma ya da durmama, dürüstlük, sevgi, nefret... gibi doğuştan varolan veya sonradan kazanılan şeylerdir.

Bir milletin ırkından, vatanından, dininden, tarihinden, kültüründen, örf ve adetlerinden kaynaklanan ve nesilden nesile devam eden milli ve manevi duygu, düşünce ve inançlarına, o milletin milli ve manevi değerleri denilmektedir.

14.6.1973 tarihli ve 24.6.1973/14574 resmi gazetede yayınlanan “Türk Milli Eğitim Sistemini Düzenleyen Genel Esaslar”, birinci bölümde Türk Milli Eğitiminin amaçlarından şöyle bahsedilmektedir.

1. (Değişik: 16.6.1983 – 2842/1 md.) Atatürk inkılâp ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; düşüncesiyle, öğrencilerin gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak, toplumun mutluluğuna katkıda bulunarak Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak, öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek, hızlandırmak ve nihayet Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin birer ferdi yapma amacı gütmektedir.

Milli kültürün gençlere öğretilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması, onların Türk kimliğini taşımakta öz güveni olan, bilinçli ve milli şuur ile yetiştirilmesi, ilkokuldan üniversiteye kadar bütün eğitim-öğretim kurumlarının ana hedefi olmalıdır. Aslanoğlu, ([http:// w3.gazi.edu.tr/~iarslan/turkdegerleriuzerine.doc.](http://w3.gazi.edu.tr/~iarslan/turkdegerleriuzerine.doc)) Türk olmanın özelliklerini şöyle dile getirmektedir; Türk, vatanını sever, harp sanatında usta, şerefli, faziletli, dindar, yabancıya saygılıdır. Devlet kurucudur, savaş dışında hile ve hurda bilmez, sözüne sadık, vefalı, insafli, anlayışlı, vakur, edepli, cesaretli, savaşta usta, savaştan kaçmaz kovalar, namuslu adam kandırmaz, karıncaya benzer, harpte kalbi titrer, kahraman, binici, cömert, kuvvetli, azimkâr, anlayışlı, bilgili, ihtiyatlı, yaltaklanmaz, yaldızlı söz söylemez, münafıklık etmez, kovucu değildir. Yapmacık bilmez, yermez ve riya bilmez, büyülenmez, arkadaşını aldatmaz, övülmeyi beklemez, alçak gönüllü, misafirperver, ikram eder, iltifat eder, hazıra konmayı sevmez, çalışkandır, korkusuzdur, kovuculuk, insanlara saygısızlık, yalancılık ve ciddiyetsizlikten hoşlanmaz, hırsızlık, gasp, zina, zina isnadı ve cinayetten nefret eder, doğa sevgisiyle doludur. Bilgili, uyanık, kültürlü, azimli, sabırlı, sırdaştır. Gerçeğe düşkündür, hareketsizlikten hoşlanmaz

Diğer taraftan, bu sağlam kültür sayesinde Türkler yüzyıllar boyunca ayakta kalmış diğer milletlere karşı konulmuştur. Beşbin yıllık tarihleri içerisinde birçok devlet kurmuş olan Türkler yüzyıllar boyunca süren tecrübe ve deneyimlerle elde edilen milli ve manevi kültür unsurları yanında maddi kültür unsurlarıyla gelişmiş, hiçbir dönemde bu değer yargılarını bırakmamışlardır.

İnsanın kimliğini belirleyen en önemli unsur, kişinin hangi millete mensup olduğudur. Bu, kişinin siyasi ve kültürel anlamda kim olduğunu temsil eden unsurdur. Kültürü oluşturan unsurlar toplumun vazgeçilmez değerleridir. Bireylerdeki tarih bilinci, milli kültürü meydana getiren önemli bir faktördür. Bir milletin yaşayışını etkileyen dil, din, ırk, hukuk, düşünce, ahlâk gibi unsurlar asırlardır bireyleri birbirine bağlar. Diğer milletlere karşı milli birliği, beraberliği oluşturur. Kafesoğlu, (2006,s.16) “her topluluk bir kültür sahibidir; diğer bir deyişle her kültür ayrı bir topluluğu temsil etmektedir. Türk milleti de dili, töresi, dini, hukuku düşüncesi asırlardan beri yaşamakta olduğuna göre milli Türk kültürü mevcuttur” demektedir. Milli kültürün amacı, Türk milletini ve Türk devletini güçlü kılmak, milletin ve vatanın bütünlüğünü korumaktır. Türk kültürü asırlar boyunca elde edilen tecrübe ve deneyimlerle meydana gelmiş ve Türkleri diğer milletler karşısında üstün olma, hükmetme gücü sağlamıştır. Mete Han’ın kurduğu Hun Devleti’nden Türkiye Cumhuriyeti’ne kadar onaltı devlet kurmuş olan Türklerin yüzyıllarca bağımsız olarak yaşamalarının ve bu kadar çok devlet kurmuş olmalarının sebebi, Türklerin bağımsızlık inancı, teşkilatçılık, idarecilik, hâkimiyet duygusu, adalet, şefkat, yiğitlik, cömertlik, fedakârlık gibi milli ve manevi kültür unsurlarının yanında, demir, bakır gibi madenlerin işlenmesinde ve teknoloji alanında (tekerlekli arabaların kullanılması gibi) diğer milletlerden daha üstün , daha gelişmiş olmalarından kaynaklanmıştır.

Türk milli kültürünün uygulanması ve korunması her dönemde devam etmiştir. Kafesoğlu, (2006,s.106) Türk hükümdarlarının milli kültürü zinde tutmak için çaba sarfettiklerini şöyle beyan etmektedir. “Doğu Gök-Türk Hakamı İşbara, 585 de Çin İmparatoru Wen-ti’ye gönderdiği mektupta; Size bağlı kalacak, haraç verecek, kıymetli

atlar hediye edeceğim. Fakat dilimizi değiştiremem, dalgalanan saçlarımızı sizinkine benzetemem, halkıma Çinli elbisesi giydiremem, Çin adetlerini alamam. İmkân yoktur, çünkü bu bakımdan milletim fevkalade hassastır, adeta çarpan tek bir kalp gibidir” diyerek, Türk milletinin birlik ve beraberliğe, milli ve manevi değerlerine verdiği önem konusundaki duygu ve düşüncelerini ortaya koymuştur.

Ögel, (1971,s.36–37) “Türk Kültürünün Gelişme Çağları-I” kitabında, İl-Teriş-Kağan’ın Göktürk Devletini nasıl kurduğunu oğlu Kül-Tegin’in yazıtından şöyle aktarmaktadır. “...Babam doğuya ve batıya akın yapmış, derlemiş, toplamış, ilsiz ve kağansız kalmış milleti, Çin’e kul ve cariye olmuş milleti, Türk töresini kaybetmiş milleti, atalarım (Bumin ve İstemi Kağanların) töresine göre yaratmış ve yeniden düzenlemiş! ...” Ayrıca “eski Türkler “il gider, töre kalır” derlerdi. Türk töresi, bir nevi Türk örf ve hukuku idi. Türklerin benliklerine kadar sinmiş olan bu örf ve hukuk kaideleri, toplumu yöneten ve yaşatan tek yol idi”, diye açıklama yapmaktadır.

4- Milli Kültür ve Sanat Eğitimi

Sanat değerleri, ekonomik, estetik, politik, kişisel, eğitsel ve tarihsel gibi kültürel değerlere dayanmaktadır. Değerler insanları sanatı yaratmağa, sanatı elde etmeye, onu korumaya, sergilemeye ve sanatı takdir etmeye yönlendirmiştir (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997,s.3.41).

Buyurgan’a (2007,s.5-6) göre, çocuğu / genci görmeye, aramaya, sormaya, deneme yapmaya, sonuçlandırmaya yönelik olan sanat eğitimi, eğitimin her kademesinde kesintiye uğramadan devam etmelidir. Sanat eğitimi ile görsel algısı gelişmiş, kendini sanatsal yollarla ifade edebilen, içinde yaşadığı kültürü önce tanıyan, öğrenen, koruyan ve gelecek nesillere taşıma sorumluluğunu üstlenen, dünya kültür mirasına saygılı, yaratıcı ve yapıcı bireyler yetiştirilmesi hedeflenir. Sanat eğitiminin bu amaçlarını gerçekleştirebilmesi için eğitimin her kademesinde, kesintiye uğramadan, seviyeye uygun programlarla yerini alması önemlidir. Sanat eğitimi, sanat tarihi, estetik, eleştiri ve uygulama boyutları ile bir bütündür. Sanat eğitimi sürecinde öğrenciler teorik olarak da doyurulmalı, düşündürülmeli, konuşturulmalıdır.

Kırıçoğlu ve Stokrocki,(1997,s.3-8) “İlköğretim Sanat Öğretimi” kitabının “Birleştirilmiş Sanat Eğitimi Yöntemleri” bölümünde ise “Sanat eğitiminin amaçları çocuklara estetik algılama yeteneklerini geliştirmelerinde, düşüncelerini görsel forma dönüştürmelerinde, sanatın dilini öğrenmelerinde ve sanat yapıtları ile kendi kültürleri arasında ilişki kurmalarında yardımcı olacaktır” demektedirler.

Öğrencilerin öyküleri, insanüstü güçlerle, sonucu başarı ya da başarısızlıklarla sonuçlanan, mücadeleler üzerinde yoğunlaşır. Bu resimlerde, öğrenciler çeşitli kamera açılarından yakın, orta ve uzak mesafe görüşlerinden alınan değişik görüş açılarını da kullanırlar. Wilson, öğrencilerin yenedünya görüşleri geliştirmeleri açısından bu tip bakış açılarını çizerek deneyim kazanmaları gerektiğini savunmuştur. Wilson öğrencilerin var olanları öğrenmeleri, benimsemeleri, değiştirmeleri ve genişletmeleri gerektiğini öne sürmüştür (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997, s.2.6).

Wilson’a göre, (Kırıçoğlu ve Stokrocki, 1997, s.2.6) pek çok öğrenci, doğal olarak resim yaparken kendi dünyaları ile ilgili durumları yansıtır. Onlar bir öykü anlatmaya ya da bir nesneyi betimlemeye çok heveslidirler. Sanat eğitimcisi Brent Wilson’a (1979) göre bu görsel öyküleştirmedir. Kimi öğrenciler düşünürün yaratıklar çizer kimileri ayrıntılı düzenlemeler yapar, kimileri ise anlaşılabilir ve birbirine bağlı olaylar dizisinden oluşan pek çok bölümler çizerler. Wilson, mısırlı çocukların ‘başkalarına yardım etme, karşılıklı yardımlaşma ve armağan verme’ temalarına dayalı görsel bir anlatımı resimlerinde yeğlediklerini öne sürmüştür. “Sanat eğitimi alan birey, kazandığı kültür ve tarih değerleri bilinciyle geçmişe saygı duyar, sahip çıkar” (Yılmaz,2007,s.18). Çocuğun dünyaya gelmesiyle birlikte annesinden dinlediği ninnilerden, sonraki dönemlerde anlatılan masallara, çocuk oyunlarından tekerlemelere, efsanelere, destanlarımızdan kahramanlık hikâyelerine, atasözlerinden deyimlere, bilmecelelerden fıkralara, manilerden türkülere, dualardan ağıtlara, Karagözden kuklalara, meddahtan ortaoyununa kadar her şey Türk Halk Edebiyatının türleri içinde yer almaktadır. Halk Edebiyatı türlerinden özellikle yararlanılması gerekmektedir. Çünkü bu kaynaklar yüzyıllarca halkın zevkine uygun türetilmiş, dilinde işlenerek benimsenmiş ve nesillerden nesillere aktarıla gelmiş birçok kültürel özelliği içinde barındıran edebi mahsullerdir. Millete ait kültür ve medeniyet değerlerinin çocuklara aktarılması, çocukta millet şuuru ve milli kimlik şuuru oluşturulmasında ifade ettiğimiz kaynaklardan yararlanma zorunluluğumuz vardır. Bunların yeterince ortaya çıkmadığı toplumlarda yalnız yabancılaşma değil kültürsüzleşme de yaygınlaşır. Ahlaki değerlerle yüklü inanç sistemimizi kültür ve ruh yapımızı yeni yetişen nesillere benimseterek bu varlıklarımızı davranış biçimi haline dönüştürmek istiyorsak çocukların ilgi alanlarını dolduran kaynaklara ve konulara ağırlık vermemiz de kaçınılmaz olacaktır (Miyasoğlu, 1987, s, 385).

Bu ortak kültür unsurlarımızın çocuklarımızın ruh ve düşünce dünyalarına yapacağı katkılar ciddi eğitim bilimi, çocuk psikolojisi ve dilbilimi teknikleri kullanılarak değerlendirildikten sonra kitap, oyuncak ve çocuk eğitiminde kullanılacak yardımcı araç ve gereçler haline getirilmesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaç, 2002, s.47).

Sanat eğitimi insanı özgürleştirir, kendini ve dış dünyayı tanıtır, yaratıcılığı geliştiren bir eğitim biçimidir. Sanat eğitimi, kişiyi yaratıcı faaliyetlere yönlendirmesi, estetik beğeni kazandırması ve hobiler oluşturması ile insanları ruhsal çöküntüden kurtarabileceği düşüncesi yaygındır. Altyapısı hazırlanarak verilebilecek bir sanat eğitimi diğer derslerdeki başarıyı da artırabilir (Karayağmurlar,1991,s.368).

Efsaneler halkın hayal gücünden esinlenerek gelişen olayların hikâye edildiği bir halk edebiyatı türüdür. Efsanelerin renkli ve çekici dili çocukların ilgisini çekmektedir. Birçok mitolojik unsurlar, masal, destan ve hikâyeler çocuğun sağlıklı gelişimine faydalı olabilecek niteliktedir. Çocuğun dünyasında hayal ettiği güzellikleri çağrıştıran, ruhunda güzel ve iyi olduğuna inandığı şeye karşı olumlu davranışlar geliştirerek hayal dünyasını zenginleştiren, kendi hislerinin eserleri çocuk resimleri kapsamında değerlendirilmelidir.

Tutar, (C.3, 2002, s.611) Türk kültüründeki motifler için, “her millet, milli varlığını ve egemenliğini korumak için çeşitli kültürel motifler geliştirir. Ulusal kimliğini, kültürel unsurlarla ortaya koyar. Bu nedenle, tarihsel kökleri araştırmak, kültürü tanımak, yaşayan kuşaktan çok, gelecek kuşaklar için önem taşır” diye söylemektedir.

Orta Asya’da yaklaşık olarak M.Ö. VIII. ve VII. yüzyıllar arasında Hun’lar tarihin karanlık devirlerinden sıyrılmış, yeryüzünün ilk imparatorluğunu kurarak geniş kitlelere hükmetmiş, kendi kültür ve sanatını yaratmıştır. Hunlardan başlayarak yüzyıllar boyu devam edegelen Türk topluluğunun resim, heykel ve süsleme sanatlarımızdan halıcılığımıza, kültürel birikiminde oluşan sanat temalarını geliştirerek bize yepyeni görüş kapıları açmıştır.

SONUÇ

Destanlar, Türklerin düşünce, kimlik ve yaratıcılığının en önemli temel taşlarından birisidir. M.S. 732 yıllarında dikilen “Kültekin Anıtları” destanların anlatım türünün ilk örneklerinden biri olup, bu anıtı diktiren Bilge Kağan, anıtın üzerindeki yazıtlarda kendini tanıttıktan sonra, başında olduğu devletini ve halkının yaşam tarzını, düşüncelerini aktararak Türk milletine öğütlerde bulunmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, destanlar yalnız atalar sözlerini günümüze aktarmakla kalmazlar. Destanlar, yaratıcılarının öz değerlerini, benliklerini de dünyaya tanıtır. Bu yoldan, uluslararası ilişkilere büyük ölçüde katkıda bulunurlar. Destanlar, sahiplerinin mayasını korur, bozulmasını önler, ileride bu mayanın arılaştırılabilmesi için saklarlar (http://www.geocities.com/turkfolkloru/makale/dede_korkut.html, 07 Haz 2001, Perşembe).

Türk efsane ve destanlarının Sosyal Bilgiler, Tarih, Türkçe, Edebiyat vb. ders öğretimlerinde çocuğun zihinsel, duyuşsal, sosyal ve ahlâki gelişim evrelerinde olumlu etkileri olduğu gibi Görsel Sanatlar ve Sanat Etkinlikleri derslerinde de buna benzer yazılı edebiyat ürünlerinin ders aracı olarak kullanılmasının, öğrencilerin duyuşsal alana yönelik kazanımlarında anlamlı bir etki yaratacağı, düşüncelerinde yer eden unsurları okuma yöntemiyle bilişsel, müzeler aracılığı ile görsel dokümanlar haline getirebilmelerini sağlayarak, öğrencilerde daha kalıcı bir öğrenim sağlanacağı düşünülmektedir.

Çınar, (1996,s.155) “Mitoloji; insanın ruh, duygu ve düşünce dünyasının ve çeşitli sembollerin kullanılarak anlatımıdır. Geçmişin tarihini, milletin çıkarlarını, inanç, töre ve töre kurallarını, kültürel birikimini öğrenmek ve bundan yararlanmak, bu malzemeyi kullanmak aydının üzerine düşen görevdir” demektedir.

Evrensel kültür ve sanat içinde yer kapmak, yer tutmak onları taklit ederek değil, tersine onları benzemeyerek, kendimiz olmakla mümkündür. Çünkü kültürde bir üsluptur. Sanatta, edebiyatta evrensellik değişik tat, değişik koku, renk, biçim, ses gibi farklı zenginliklerden gelir. Resim ve edebiyat dünyası bu tür farklılıklarla doludur. Sanat ve sanat eğitimi batı estetiğine ve onun dümen suyuna gitmek değil, kendi sanat ve kültürümüzün doğasını, alanını, değerini ve köklerini araştırmak, sorgulamaktır. Eğitimin gayesi kültürü tanıtmak ve daha önemlisi onu işlemektir. Sonuç olarak sanat kültürü yansıtır (Boydış, 1996,s.8).

Bir yönüyle sözlü kültüre ait olan bu edebi metinlerin, Görsel Sanatlar dersinde kullanımının bir diğer sebebi ise, geçmişin anlamak için sadece tarihi bilmenin yeterli olamayacağıdır. Bunun için halk yaratmalarını

anlamak ve halkın yarattığı bu değerlerden faydalanarak bazı sonuçlara varılabileceği, böylelikle geçmişimizin daha iyi değerlendirilebileceği yaklaşımıdır (Yaldızkaya,2005). Bunun, görsel sanatlar eğitimi açısından değerli olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü tarihi olayları bir de öğrencinin gözüyle görmek, konuya daha farklı bir açıdan bakmamızı sağlayacaktır.

Türk mitoloji konularının eğitim ve öğretim programlarında yer alması, gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması ile Türk mitolojisinde yer alan destan, hikâye ve masallarımızın; tarihini bilen, sahip çıkan, geçmişinden ders alan nesiller yetişmesinde, hayatın çeşitli alanlarında çağdaş bir anlayışla uygulanması yoluyla da geleceğini kuran, tarihini ve kültürünü bilen, milli ruha sahip dinamik bir toplum yaratmanın ilk ve temel şartı olarak görülmelidir.

Şu da unutulmamalıdır ki sanatta milli ruha ve benliğe sahip uluslar, kendi sanatlarına toplumsal ve kültürel değerlerini muhakkak ki yansıtacaklardır. Bu yansıtma; resimde, müzikte, heykelde, seramikte, tekstilde, mimaride, edebiyatta da kendini belli edecektir. Sanat alanında her türlü teknik nereden alınırsa alınsın ruh bizden yaklaşımı gelişmeli ve öğretilmelidir. Sanatçı, vatanını ve milletini seven, toplumsal ve kültürel birikimini kullanabilen kişi ise o zaman sanatta milli ruh kendiliğinden doğacaktır.

Sonuç olarak; büyük önder Mustafa Kemal Atatürk diyor ki; “Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.”

KAYNAKÇA

- AFŞAR, T. (2000). **Düşünce Tarihi**, (3. Basım). İstanbul: Bulut Yayınları.
- AHMEDOVA, Ş. (2000). **İlmi Araştırma ve Toplantılarda Dede Korkut**. Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri. Ankara, 19–21 Ekim 1999. Yayına Hazırlayan: Alev KÂHYA-BİRGÜL, Aysu ŞİMŞEK-CANPOLAT, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- ATSIZ, H. N. (1951). Türk Destanı Üzerine İncelemeler. **Orkun Dergisi**, Sayı:30.
- AYVAZOĞLU, B. (1993). **Aşk Estetiği**. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- BANARLI, N.S. (2001). **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- BATUR, S. (1998). **Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- BOYDAŞ, N. (1996). **Sanat Kültürü Yansıtır**. Milli Eğitim, Sayı:131, Temmuz-Ağustos-Eylül 1996
- BUYURGAN, S. ve Buyurgan, U. (2007). **Sanat Eğitimi ve Öğretim**. Ankara: Pagem A Yayıncılık.
- CEMŞİDOV, Ş. A. (1990). **Kitab-ı Dede Korkut**. Aktaran: Üçler BULDUK. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ÇOBANOĞLU, Ö. (2007). **Türk Dünyası Epik Destan Geleneği**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÇINAR, A.A. (1997). **Türk Dünyası Halk Kültürü Üzerine Araştırma ve İncelemeler**. (2. Baskı). Muğla: Muğla Üniversitesi Matbaası.
- ELİADE, M. (1993). **Mitlerin Özellikleri**. Çeviren: Sema RİFAT. İstanbul: Simavi Yayınları
- GÜNGÖR, E. (1998). **Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar**. (2. baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- HARPER, C. (1997). **The Monster and the Critics**. New Ed Edition. <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mitoloji>> (2008, Haziran 28)
- KAFESOĞLU, İ. (2006). **Türk Millî Kültürü**. İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ.
- KARAALIOĞLU, S. K. (1983). **Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü**. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- KARAYAĞMURLAR, B. (1991). Yaratıcı Bireylerin Yetiştirilmesi Açısından Genel Eğitim İçinde Sanat Eğitiminin Yeri, **Dokuz Eylül Üniversitesi 1. Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı**, İzmir.
- KIRIŞOĞLU, O. ve Stokrocki, M. (1997). **İlköğretim Sanat Öğretimi**, YÖK / Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi Öğretmen Eğitimi. Ankara.
- MACHE, F. ve Mache, B. (1992). **Music, Myth and Nature, or The Dolphin of Arion**. <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mitoloji>> (2008, Haziran 28)
- MİYASOĞLU, M. (1987). **Çocuk Edebiyatı Yıllığı**, İstanbul: Gökyüzü Yayınları
- NISANBAYEV, A. (2000). **Kazakistan’da Dede Korkut**. Atatürk Yüksek Kurumu, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını:20
- ÖGEL, B. (1971). **Türk Kültürünün Gelişme Çağları**. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- ÖZSOY, V. (2003). **Görsel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Eğitiminin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Turizm San.Tic.Ltd.Şti.
- ÖZTÜRK, A. (2000). **Çağları İçinde Türk Destanları**. İstanbul: Alioğlu Yayınevi.

- SEYİDOĞLU, B. (1994). **Mitoloji Üzerine Araştırmalar Metinler ve Tahliller**. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- SİMPSON, J. and Roud, S. (2000). **Oxford Dictionary of English Folklore**, Oxford University Pres. <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Mitoloji>> (2008, Haziran 28)
- TOGAN, Z. V. (1931). Türk Milli Destanının Tasnifi. C.3, s.502 **Atsız Mecmua**. Mayıs, Haziran, Temmuz, Eylül, <<http://www.ozgurduyuna.net/destanlar-t9724.html>> (2008, Mayıs 15)
- TUTAR, H. (2002). **Tarihte ve Mitolojide Nevruz**. Türkler Ansiklopedisi Cilt.3, s.611, Güzel, H.Celal. ve diğerleri (Ed.). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ÜNAL, C. (1981). **Genel Tutumların veya Değerlerin Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma**, Ankara: A. Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları
- YALÇIN, A. ve Aytaç, G. (2002). **Çocuk Edebiyatı**. Ankara: Akçağ Yayınları.
- YALDIZKAYA, Ö. F. (2005). **Ağtlar ve Tarihi Olaylar**. <<http://www.turkuler.com/yazi/agitlar.asp>> (2008, Nisan 08)
- YILMAZ, M. (2007). **Görsel Sanatlar Eğitiminde Uygulamalar**. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık Turizm Sanayi Tic.Ltd. Şti. (<http://www.geocities.com/turkfolkloru/makale/dede_korkut.html, 07 Haz 2001, Perşembe).